

תורה והוראה

266

חקת תשע"ה

קוראים יקרים!

תחילת הפרשה מגדירה את דיני טומאת המת, ומתווה את הדרך להיטהר ממנה. שלמה המלך, החכם מכל אדם, אמר על מצוות פרה אדומה (קהלת ז, כז): "אחכמה והיא רחוקה ממני". גם חכמתו המופלגת לא עמדה לו לפענח את סוד ה'פרה אדומה'. במה סודה רב?

הסוד הגדול, אותו אפילו שלמה המלך לא ידע, הוא עצם האפשרות להתגבר על טומאת המת.

בעולם הזה המיתה מאותתת את סוף הדרך. לפי ראות עיני האדם, אין לאחר המיתה ולא כלום. ה"סתימה" של אירוע המוות, מסך אטום שלא ניתן לראות בעדו, מהווה מקור של טומאה – "מחלה" רוחנית שדורשת תהליך של היטהרות.

מעבר לטומאת המת, שהיא "אבי אבות הטומאה", גם

מאמר השבוע עוסק בטומאת קברי צדיקים. האם צדיקים מטמאים במיתתם ככל האדם? מהם המקורות התלמודיים שעוסקים בנושא? איך מתייחסים פוסקי ההלכה לביקורי כהנים בקברי צדיקים? בשאלות אלו, ועוד, נעסוק במאמר השבוע.

"קברים טהורים"? ביקורי כהנים בקברי צדיקים

שאלה הלכתית שעלתה פעמים אינפור לאורך הדורות, ושעדיין נתונה לדיון רחב כיום, היא שאלת ביקורי כהנים בקברי צדיקים.

כמו רבים בקרב ישראל, גם כהנים מבקשים לבקר בקברי צדיקים, שהינם אתרים קדושים ואף משרים השראה לתפילה מעומק הלב לפני ה'. ואולם, הקרבה לקברי צדיקים, שלעתים כרוכה בכניסה לתוך מערה שמאחילה מעל הקבר, מהווה בדרך כלל סיכון לטומאת מת – היטמאות האסורה על כהנים.

במאמר הנוכחי נעיין ונבהיר נושא חשוב זה. האם קברי צדיקים מטמאים כקברי יהודים אחרים? איזו תקדימים תלמודיים מתייחסים לשאלה זו? ואיך פוסקי ההלכה מתייחסים אליה? בשאלות אלו, ועוד, נעסוק בהמשך הדברים.

קברי צדיקים וקבורת רבי

הרמב"ן בתחילת פרשת חקת דן במהות טומאת מת. לדבריו, טומאת מת היא תולדת המיתה שבאה בעטיו של נחש. בהיות הדבר כן, רק המתים במיתת מלאך המוות, שממית "בטיפה מרה" תולדת הרע, הם המטמאים בטומאת מת. מנגד, הצדיקים, ש"הנפטרים במיתת נשיקה, אינם טמאים טומאת מת, והוא שאמרו צדיקים אינם מטמאים".

דבריו באו בביאור נוסף בפירושו הרמב"ן לעשרת הדיברות, עיי"ש (הודפס בכתבי הרמב"ן, ח"ב, עמוד 544).

כראיה לדבר ציין הרמב"ן את דברי הגמרא בכתובות (דף קג, ב) בסיפור מיתת רבי, שכפי שמבואר שם "בטלה הקדושה" [ולגירסת הרמב"ן, "בטלה כהונה"]. הכוונה, לדעת הרמב"ן, היא שכהנים התעסקו בקבורת רבי הקדוש. לפי הבנה זו, מבאר הרמב"ן שרבי נפטר על-ידי השכינה, ולא על-ידי מלאך המוות, וכיון שכן שגופו לא נטמא, ולא חל איסור על כהנים להתעסק בקבורתו.

כשיטה זו מצאנו גם בתוספות (שם) בשם רבנו חיים כהן, שהוסיף ואמר שאילו היה נוכח בפטירת רבנו תם, היה מטמא לו, כפי שנהגו הכהנים בפטירת רבי. כלומר, דעתו היא כדעת הרמב"ן הנ"ל שצדיקים אינם מטמאים, ונקט שיש לנהוג כן הלכה למעשה. תוספות (שם) דחו את דבריו (ועדיין הדברים הובאו בפסקי התוספות ללא סייג).

רבנו חיים כהן הסתמך על המובא בירושלמי (ברכות כא, א) שבזמן פטירתו של רבי הכריז רבי ינאי "אין כהונה היום". בראשונים מצאנו פירושים שונים לדברי הירושלמי. בתוספות הרא"ש

(כתובות קג, ב) כתב (בשם רבנו ניסים והראב"ד) שהסיבה שנטמאו הכהנים בפטירת רבי היא משום כבוד הנשיא, וכך נקט גם בבית יוסף (יו"ד סימן שעד).

לפי דבריהם מבואר שצדיקים אמנם מטמאים, אלא שהייתה הוראת שעה בשעת פטירת רבי להטמאות לקבורתו משום כבוד הנשיא – נימוק שלא היה מועיל לצדיק אחר כגון רבנו תם. בנוסף, לפי ראשונים אלה לא יהיה שום היתר לבקר בקברות צדיקים, ואפילו בקברו של רבי עצמו אין היתר לבקר ולהשתטח, ורק בשעת קבורתו הורו שמותר לקברו משום כבוד הנשיא.

קבורת רבי עקיבא על-ידי אליהו הנביא

בנוסף על קבורת רבי, מצאנו עוד ראייה מדברי חז"ל שאין הצדיקים מטמאים מדברי אליהו הנביא (שלדעת מפרשים רבים הינו כהן; עי' תוס' ב"מ קיד, ב), שנטמא בהבאת רבי עקיבא לקבורה. הסיבה שקבר אליהו אל רבי עקיבא, למרות היותו כהן, התפרשה מפי אליהו עצמו: "שאינן טומאה בצדיקים ואף לא בתלמידיהם" (מדרש משלי ט). ומכאן שאין שום צדיקים מטמאים בטומאת מיתה.

אולם התוספות בבבא מציעא (קיד, ב) כתבו שהסיבה האמתית שבגינה נטמא אליהו הנביא בקבורת רבי עקיבא היתה בגלל שהיה מת מצוה, ולא בגלל שצדיקים אינם מטמאים.

[בגמרא מובא שם, שרבה בר אבוה פגש את אליהו בבית הקברות, וכששאל אותו כיצד נטמא, השיבו אליהו שהלכה כרשב"י שעכו"ם אינם מטמאים באהל. בראשונים נחלקו האם הלכה כרשב"י, וכפי שאמר אליהו הנביא. ועל כך כתבו תוספות שאין ללמוד מדברי אליהו הנביא הלכה, כי "דחויי הוה מדחי ליה". והביאו ראייה שאלהו נהג כן (לומר דברים דרך דחייה, כשאינו מתכוון להלכה פסוקה) גם במה שהסביר את טומאתו בפטירת רבי עקיבא באומרו "צדיקים אינם מטמאים", הגם שלא היתה זו הסיבה האמתית].

אך הרמב"ן בחידושי ליבמות (סא, א) כתב [לענין ההלכה כרשב"י שעכו"ם מטמאים באהל] שלא יעלה על הדעת שאליהו אמר את דבריו בדרך דחייה בעלמא, כי בזה היה ח"ו מכשיל את הרבים. אכן, לפי שיטת הרמב"ן הנ"ל, דברי אליהו יתפרשו היטב כפשוטם, דהיינו שצדיקים אינם מטמאים, ובצדק היה רשאי אליהו להתעסק בקבורת רבי עקיבא.

כמה ראיות לטומאת קברי צדיקים

מאידך, מפורש בדברי ספר האשכול [שחיברו הראב"ד מנרבונא] (דיני טומאת כהנים) ושו"ת מהרי"ל (סימן קנ) שקברי צדיקים מטמאים באהל, והביאו לכך כמה ראיות מדברי חז"ל: בגמ' ב"ב (נח, א) בתרא מסופר שרבי בנאה ציין את מערת המכפלה, ופירש הרשב"ם כדי שלא לטמא הטהרות עליו.

בגמרא סוכה (כד, ב) מבואר, שהטמאים שבאו למשה רבנו בבקשה לבקש להקריב פסח שני היו נושאי ארונו של יוסף הצדיק [לדעת רבי יוסי הגלילי] או מישאל ואלצפן [לדעת רבי עקיבא] (שם כה ע"ב) שהיו עוסקים בנדב ואביהו.

בגמרא בבבא מציעא (פה, ב) מסופר שריש לקיש היה מציין את מערות הקבורה של רבנו, ופירש רש"י כדי שלא יכשלו הכהנים לעבור ולהאהיל עליהם.

מתוך ראיות אלו הוכיחו הראשונים הנ"ל שיש טומאה בקברי צדיקים, ואין הבדל בכך בין צדיק לבין מי שאינו צדיק. ולענין הראייה מדברי אליהו, כתב בס' האשכול הנ"ל שאין ללמוד הלכות מדברי אגדה שלא הובאו בתלמוד.

מנהג ארץ ישראל

בשו"ת אבני נזר (יו"ד סימנים תסו-תסט) מצאנו חילוק מחודש, שיש להבחין בין צדיק שמת מיתה טבעית לבין צדיק שנהרג. מה שמארו חז"ל שצדיקים אינם מטמאים היינו רק בצדיק שנהרג, ואילו צדיק שמת מיתה טבעית מטמא ככל יהודי אחר – עיי"ש שלפי זה יישב חלק

טומאת הזב נובעת ממצב המאבד את הפוטנציאל לחיים. כך גם טומאת הנידה באה בעקבות העדר חיים שהיו יכולים להיווצר. כך כל הטומאות – מת, זב, נידה, נבילה, שרצים – ואפילו טומאת נגעים (שמהווים מעין "מיתה בתוך החיים"), קשורות לאירוע של מיתה.

סודה של ה'פרה אדומה' הוא הסוד של לראות מעבר למוות. איכשהו, מי הפרה מגלמים צוהר, פתח שדרכו זוכה הטמא לעבור את סמך המוות הבלתי-עביר. איך ניתן לעבור את מסך המוות? הרי זה סוד מסודות התורה, שאפילו שלמה המלך לא השיגו.

בניגוד לדתות אחרות, היהדות אינה "מקדשת את המוות". מסתכלים אנו קדימה, לחיים, ולא אחורה למוות. אכן, איסור מפורש נקבע ל"דרישה אל המתים".

יחד נישא תפילה ותקווה שנזכה לקיום הכתוב "ומחה א-דני ה' דמעה מעל כל פנים", ו"בלע המוות לנצח".

נגד כל זה. ומכל מקום, סיים מהרש"א אלפאנדארי כי מי שבא לשאול "רגיל אני לומר לו שב ואל תעשה עדיף".

מסקנה להלכה

בדברי הסבא קדישא והשדי חמד הנ"ל מצאנו סברא אחרת להתיר את ביקור כהנים לקברי צדיקים מדין ספק ספיקא: ספק אם קברי צדיקים מטמאים [כי נחלקו בזה ראשונים, כדלעיל] וספק אם הלכה כראב"ד שכתב (הלכות נזירות פ"ה הי"ז) שכהן טמא בזמן הזה שוב אין עליו איסור להטמאות. על דרך זה מצאנו שיש אחרונים שהתירו לכהנים להיטמא לקברי עכו"ם משום ספק ספיקא: ספק אם קברי עכו"ם מטמאין שנחלקו בזה הראשונים אם הלכה כרשב"י, וספק אם הלכה כהראב"ד או לא.

אולם לדעת רובם של פוסקים אין כאן ספק ספיקא (כפי שכבר כתבו בספרים הנ"ל), כי אינו דומה הספק של קברי צדיקים (שכמעט ולא מצאנו מי שיראה להלכה שאין קברי צדיקים מטמאים) לספק של קברי עכו"ם שנחלקו בו ראשונים.

משום כן מצאנו בכמה פוסקים שכתבו שאין להתיר ביקור כהנים בקברי צדיקים. כן כתב בשדי חמד (שם) בשם הרב שמואל סלנט, כך מבואר בשו"ת יחוה דעת (יו"ד נח), עיי"ש שאין לכהנים לבקר במערת המכפלה או בקבר רחל או בשאר קברי צדיקים, וכך הורה הגרש"ז אויערבך במכתב ההסכמה לספר הדן בנושא (הודפס בקו' ישורון, טו עמ' שעט).

העולה מתוך הדברים הוא שאין היתר לכהנים להיטמא לצורך ביקור בקברי צדיקים, אלא באופן שיש הסדר מיוחד כך שלא יטמאו בטומאת אהל.

מהקושיות הנ"ל שמצאנו בדברי חז"ל שצדיקים מטמאים (כגון יוסף, וע"ש בעניין נדב ואביהו). אולם בפוסקים לא נקטו כדברי האבני נזר, ואע"פ שכתב יסוד לדבריו ע"פ דברי קבלה, הרי שבדרך הפשט קשים הם לקבלם.

מעניין לציין שהמנהג בדורות קדומים, ובפרט בארץ ישראל, היה שכהנים היו מבקרים בקברי צדיקים. כך מבואר בס' אגרא דכלה (לבעל בני יששכר) שנהגו, ועיי"ש שלימד זכות על המנהג מתוך המקורות שהובאו לעיל. אבל לעומתו כתב בעל הדברי יחזקאל משינאווע (בתשובה שנדפסה בסוף דברי יחזקאל על התורה) למחות כנגד מנהג זה, ובשדה חמד (ראש השנה א) כתב שעיקר מטרת ביקורו של הדברי יחזקאל בארץ ישראל היה להזהיר על ענין זה.

בנוסף לכך, מצאנו התנגדות למנהג זה בדברי פאת השולחן (ב, יח) שחיברו רבי ישראל משקלוב (מגדול תלמידי הגר"א שעלו לא"י), שאף הוא כתב שיש למנוע זאת. ובדבריו (בית ישראל ס"ק כה) ביאר את הסיבות לכך, וגם דחה את הראיה שהביאו מדברי הזוהר הקדוש למה שאין טומאה על הצדיקים, עיי"ש ששיבוש הוא שנפל בזוה"ק. כך גם בפתחי תשובה בהלכות טומאת כהנים (יו"ד סימן שעב, סק"ב) הביא משו"ת בתי כהונה שאסר על הכהנים להשתטח על קברי צדיקים.

לעומתם, רבי שלמה אלפאנדארי [ראש הרבנים בצפת לפני כמאה שנה] כתב בשו"ת הסבא קדישא (יו"ד סימן כג) שמנהג הכהנים להשתטח על קברי צדיקים הוא מזמן קדמון, ונהגו בו ספרדים ואשכנזים ולא מיחו בידם. והוא הליץ טוב בעדם שהסתמכו על דברי הרמב"ן וסיעתו שצדיקים אינם מטמאים להלכה ולמעשה, וביאר שאין ראיה מהתלמוד

שו"ת הלכתי

מתוך השאלות שנשאלו באתר האינטרנט din.org.il בשבוע האחרון

נופש בתשעת הימים

שאלה:

סגרנו חופשה משפחתית בתאריך 16.7.15 עד 21.7.15 שזה יוצא בתקופת בין המצרים ולא ידענו האם אפשר לנסוע?

מעיקר הדין אין איסור לשהות בבית מלון בתשעת הימים, ולכן אם זה נחוצך ניתן ללכת. אך וודאי שלצורך טיול ובילוי, אין לעשות זאת בתשעת הימים שזמן זה אינו מיועד לבילויים, ואם אפשר לבטל את החופשה זה מאוד מומלץ.

וכן יש להמנע ככל האפשר משימוש במצעים ומגבות מכובסות גם בבית מלון [על המנהגים השונים ראה בסמוך לגבי בשר], אך אם החליפו לו כבר מצעים אפשר להקל. ברור הדבר שלמנהג האשכנזים אסור לאכול בשר ועוף החל מראש חודש אב [למחרת בואכם] ולמנהג הספרדים בשבוע שחל בו תשעה באב, כך שכל העסק לא כדאי כל כך.

מקורות:

לגבי בילויים בתשעת הימים מבואר בשו"ע (סי' תקנא ס"א-ב) שממעטים במשא ומתן "של שמחה", ובדברי הגאונים והראשונים מצינו בספר

הלכות גדולות סימן יח (הלכות תשעה באב ותעניות) "ולא מיבעיא תשעה באב גופיה דאסיר אלא מריש ירחא דאב נמי מיתבעי לשנויי בבדיחותא, דתנן (תענית כו ב) משנכנס אב ממעטין בשמחה" [=תרגום: ולא רק בתשעה באב עצמו שאסור אלא אף מראש חודש אב ג"כ צריך לשנות בעניני שמחה מהמשנה משנכנס אב ממעטין בשמחה], וכן בסדר רב עמרם גאון סדר תשעה באב "ולא מבעיא תשעה באב גופיה, אלא מריש ירחא דאב נמי מתבעי ליה לשנויי ולא לאבדוחי נפשיה, כדתנן משנכנס אב ממעטין בשמחה" [=תרגום: ולא רק בתשעה באב עצמו שאסור אלא אף מראש חודש אב ג"כ צריך לשנות ולא לשמח את עצמו מהמשנה משנכנס אב ממעטין בשמחה], וכן הוא במחזור ויטרי (סימן רסו), וראה בשדה חמד, מערכת בין המצרים (פאת השדה, סימן א, אות י) בשם הגר"ח פלאג'י שהיה במקומו תקנה מהחכמים שאסרו ללכת לטייל בזמן בין המצרים, אך אין זה תקנה שמחייבת את כל עם ישראל, [והרמ"א כתב שיש חיוב להימנע מללכת לטייל בערב תשעה באב, ותשעה באב], אך עכ"פ נראה מדברי השד"ח שבכל שלשת השבועות אין זה ההנהגה הראויה [ועי' שו"ת עשה לך רב ח"ב סי' לה, לרבה של תל אביב, שאסר את הטיולים לבני נוער בתשעת הימים, וכן נראה דעת השבט הלוי (ח"י סי' כו) שאין לערוך כלל טיולים בתשעת הימים].

לגבי שימוש במצעים ומגבות מכובסות ראה בציין אליעזר חלק י"ג סימן ס"א שהקל בזה מכמה טעמים, ובמנחת יצחק ח"י סימן מ"ד כתב שצריך להודיע למלון שלא יחליפו לו ואם החליפו מותר.

כתבו תאריך כ"ח בכתובה במקום עשרים ושמונה

שאלה:

מה הדין אם כתבו כח בכתובה במקום שמונה ועשרים יום

תשובה:

שלום רב,

הכתובה כשרה.

למרות שלכתחילה בודאי צריכים לכתוב את התאריך באופן מלא כפי הדין, אולם בדיעבד הכתובה כשרה שהרי מבינים מתוך הכתב בדיוק איזה תאריך מדובר.

אפילו לגבי גט מצאנו בשו"ת מהר"י וייל סי' עב שכתב: "ושמעתי מפה הקדוש מו' הגאון מהרי"ל נ"ע ששמע ממה"ר שלום ז"ל שהכשיר גט אחד של ש"מ שהיה מניין הימ"ל יותר מעשרה כגון י"ג והיה כתוב בגט י"ג ימים ואפ"ה הכשירו הר"ש ז"ל אף על גב דלא אשכחן בקרא כה"ג אפ"ה הכשיר. וטעמא דידיה דאמרי' בירושלמי אין מדקדקין בגט של ש"מ. ואי בנדון דידן היה גט שכיב מרע כ"ש דאין לפוסלו כיון דאשכחן כהאי גוונא בקרא כדפירש". ואם כך, כש"כ בכתובה שזה כשר.

יודגש, שהעובדה שכותבים תאריך וסכומים במילים ולא בראשי תיבות, אינו סתם מנהג, אלא לכתחילה הוא דין גמור. והטעם הוא בגלל שקשה יותר לזייף מילים מאשר לזייף אותיות (לדוגמא: קל להפוך אות ה' לאות ח' או אות כ' לאות ב') ועדים חייבים להיזהר שלא תהיה אפשרות לזייף את השטר. גם בכל שטר אחר שמחתמים עליו עדים יש להימנע מלכתוב פרטים מהותיים בספרות או ראשי תיבות. עיין שו"ע חו"מ סי' מב סעיף ד ורמ"א שם.

השכרת מערכת הגברה ליהודי מחלל שבת

שאלה:

שלום רב !

רציתי לשאול יש לי עסק של השכרת רמקולים יש לי כמה שאלות א. האם מותר להשכיר לאדם שאני יודע שישתמש בשבת ב. האם מותר להשכיר לחילוני כשיש חשש שיהיה ריקודים מעורבים וכו וכן לעינין בין המצרים

תודה רבה

תשובה:

שלום רב

אם אתה יודע בוודאות שישתמש ברמקולים בשבת יש להמנע מלהשכיר לו, אף שהמקל בזה בשעת הדחק יש לו על מי לסמוך. אבל אם לא ידוע

בבירור שיעשה בזה איסור אפשר להשכיר לו. כמו כן, לענין ימי בין המצרים שהאיסור אינו חמור כמו שבת ויש לו גדר של מנהג, יש יותר לסמוך על המקילים.

מקורות:

ראה בשבט הלוי חלק ה' סימן מ"א שדן בשאלה זו והוכיח שבספק אין חשש של לפני עיור ומסייע, וכך מבואר להדיא בריטב"א עבודה זרה (סג, א ד"ה ומה) שאין איסור לפני עיור כשאינו נותן לו את גוף האיסור ויש ספק אם יעשה את האיסור או לא, וראה בשרידי אש ח"ב סי' נ"ז שהאריך בביאור דבריו, וכך עולה להדיא מדברי הגמרא בנדרים דף סב, ב יעו"ש היטב. ומשום כך כאשר אתה לא יודע בוודאות אם יעשה בזה שימוש אסור בשבת מותר להשכיר כפי התנאים המבוארים בשולחן ערוך סי' רמ"ו סעיף א' בהשכרת כלים לנכרי שיעשה בהם מלאכה בשבת. אמנם אם יודע בוודאות שיעשה בהם מלאכה בשבת, יש בזה לכאורה משום 'לפני עיור' לא תתן מכשול, אף שיש שהקלו בזה ולדעתם אין איסור לפני עיור בישראל מומר [חילוני], יעו"ש בש"ך סי' קנ"א סק"ו. וזאת כאשר הוא יכול לשכור כלים אלו במקום אחר שאז זה כמו "תרי עברי דנהרא" ואין איסור זה. אלא שלדעת המשנה למלך צריך שיוכל לשכור מנכרי ולא מישראל אחר באיסור וכן פסק באור לציון חלק ב פרק מ"ג אות ב' ע"ש בהערה. כמו כן יש סוברים שכשאין נותן לו את גוף האיסור אין בזה איסור כלל אף שבוודאי יעשה בזה איסור [הרמקולים אינם חפץ אסור בעצם, אלא שהשימוש בהם אסור בשבת], וכמשמעות דברי הביאור הלכה סי' קס"ג ד"ה ואסור, וכמו שכתבו הבנין ציון סי' ט"ו והמהרש"ם חלק ב' סי' קפ"ד, ואם כן לדעתם יכול להשכיר אף במקום שבוודאי יעשה בזה מלאכה בשבת ואין לו לשכור במקום אחר.

גרושה שמוגיעה בתדירות לבית הגרוש כדי לטפל בילדיהם

שאלה:

האם גרושה יכולה לבקר באופן תדיר אצל הגרוש שלה בביתו להיות עם הילדים הקטנים, סעודות שבת, נקיון הדירה, כביסות, ופעם אחת לפחות ישנה שם ביום מתוך עייפות - אם זה נעשה, וזה אסור, מה צריך לעשות? -יש לציין שהיא גרה במקום שאין לה איפה להתארח בחוץ לארץ והבתים של שני בני הזוג סמוכים כמעט.

תשובה:

שלום רב, אם הגרוש אינו בבית בשעה שהיא נמצאת, ודאי שאין כל בעיה. אבל מהשאלה אני מבין שהגרוש גם נמצא בבית לפחות מחלק מהביקורים שלה בביתו. סעודת שבת וכו'. וזה בעיה גדולה. אם הם ספרדים, אסור להם לקיים כל קשר (מלבד קשר טלפוני), למרות שיש ילדים בבית כשהיא נמצאת ואין חשש ייחוד. אולם אם הם אשכנזים, והם מותרים להנשא שנית, כלומר, הבעל אינו כהן, והאישה לא הספיקה בנתיים להנשא לאחר) זה קל יותר, ואין איסור. אולם ראה במקורות שגם קשר כזה לדעת האשכנזים אינו מומלץ. העצה היחידה שיש לי להציע הוא להנשא שנית...

מקורות:

מאחר שיש שומר (ילדים) שמונעים מהם להתייחד, לכאורה הדין תלוי במחלוקת הראשונים בסוגיא. מבואר בכתובות כז, ב אשתו של זכריה בן הקצב שהיה כהן, נשבתה, ושבויה הרי אסורה לכהן, ובכל זאת היתה גרה בחצירו אלא שהקפידו שיהיה שומר (ילדיהם). שואלת הגמרא איך יהיה הדין בגרוש וגרושה האם גם להם מותר לדור באותו חצר, ומסקנת הגמרא כי לגרוש וגרושה אסור ואין דינם כשבויה, זאת אומרת שגם שומר לא מועיל.

נחלקו הראשונים בפירוש הסוגיא, עפ"י גירסת הגמרא שיש בדינו וכך פירש רש"י והר"ן ועוד ראשונים, קושיית הגמרא היא בגרוש וגרושה שאסורים לחזור להנשא, כגון שכבר נשאה לאחר או שהוא כהן. כלומר, לפי גירסה זו, גרוש וגרושה שמתרים לחזור אין איסור כלל, אך בכל זאת מדייקים הר"ן והמגיד משנה כי באותו חצר אסור אלא א"כ יהיה שומר כמו בשבויה (שזו גם אסורה לבעלה הכהן רק מדרבנן). וגירסת הרמב"ם היא כי קושיית הגמרא היא על גרוש ישראל וגרושה שלא נשאה, זאת אומרת שאינם אסורים לחזור זה לזו, ובכל זאת מסקנת

הגמרא היא שיש הבדל בין שבויה לגרוש וגרושה. כלומר, לשיטת הרמב"ם לא יועיל שומר גם בגרוש וגרושה שאינם אסורים לחזור. השו"ע שם פסק כשיטת הרמב"ם. וראה שם בב"ש. וכן נראה מדברי השו"ע שם סעי' ט' לגבי הדין שלא ידונו גרוש וגרושתו בביה"ד ביחד, והשו"ע פירש זאת גם בגרוש ישראל וגרושתו שלא נשאה, למרות שיש שם שמורים (דייני בית הדין). לכן אם הזוג ספרדים לא יועיל שומר. ואם אינם ספרדים לכאורה יש מקום להקל בפרט שמדובר במגורים ליום אחד, כמובן, רק אם מותר להם לחזור זה לזו כנזכר. וראה שם בבית שמואל שנראה מדבריו שגם לשיטת שאר הראשונים (שכך פסק הרמ"א), אין זה ראוי שגרוש וגרושה יבואו לדון ביחד. כלומר, לדבריו, גם להחולקים על הרמב"ם, וסוברים שאין איסור באופן הנ"ל, בכל זאת זה לא ראוי. לגבי שאלתך, מה ניתן לעשות על העבר. אני מבין שהם לא התייחדו שהרי תמיד היו גם ילדים במקום, לכן אין מקום להצריך אותם גט נוסף, בפרט שני מתרשם שמן הסתם שניהם אומרים שלא קיימו כל יחסי אישות. וראה בב"ש ס' קמט סק"ד בשם השילטי גיבורים שאם שניהם אומרים שלא נבעלה, לא חוששים. ואמנם, הב"ש תמה על דבריו, אך בשו"ת זכר יצחק (ס' עג) יישב את שיטתו, ויש בזה אריכות, אבל כאן אני מתרשם שאין צורך להאריך בנוסף על האמור.

מילוי בקשת הנפטרת שלא השאירה צוואה

שאלה:

אני ודודתי האלמנה, שכנים, בית דו משפחתי, על הקרקע, לדודתי יש שלושה ילדים שגרים מחוץ ליישוב, אימי נפטרה לפני שנתיים, ומאז פטירתה דודתי הייתה הכי קרובה אלי (ילדיה גרים כאמור מחוץ ליישוב), והייתה כאם עבורי, לצערי הרב והיא נפטרה לפני שנה, לדודתי יש שכן ואדם רע, שהיה מתנכל לי ועושה לי כל הזמן בעיות, עתה השכן הזה רוצה לקנות את הבית שלה, לפני מותה דודתי אמרה בפני אנשים, ישנם מספר עדים ששמעו את בקשתה זו, שלאחר מותה היא לא רוצה שהשכן הזה יקנה את הבית שלה כיוון שהיא לא רוצה שהוא יגור קרוב ממש אלי, וימשיך להתנכל לי, התברר שהיא לא כתבה צוואה, ובקשתה שלא למכור את ביתה לשכן הוא רק בעל פה, שאלתי האם לאור רצונה ובקשתה לפני מותה שלא ימכר ביתה לשכן הזה, יש סימוכין בהלכה שיש בו כדי לשכנע את היורשים שהם פועלים בניגוד להלכה, יצויין שאין מניעה שהבית ימכר לכל קונה אחר,

תודה

תשובה:

שלום רב,

אם ברור שזוהי רצונה של האם, מומלץ מאד לילדיה להתחשב ברצונה, וראה במקורות.

מקורות:

יש הלכה של "מצווה לקיים דברי המת" הרבה הלכות נקבעו בהלכה זו שאדם יכול לצוות מה שיעשה עם נכסיו לאחר פטירתו, ללא כל קשר לעצם הירושה ולקנייני הצוואה והירושה. אולם לדעת תוס' ועוד ראשונים, אין מצווה לקיים דברי המת אלא אם כן הושלש הכסף בידי שלישי כדי שתקיים צוואתו. וכך פסק בשו"ע (חו"מ סי' רנב) לכן במקרה האמור, להלכה אין מצווה לקיים דברי המת. יחד עם זה, דנים כמה אחרונים במקרים דומים האם יש חובה על הילדים לעשות את רצון אמם מצד מצוות כיבוד אב ואם. שהרי נפסק להלכה שיש חובה לכבדם בחייהם ובמותם. אלא שהדוגמאות המובאות בגמרא בקידושין לא, אינם שייכים במקרה האמור: "במותו כיצד? היה אומר דבר שמועה מפיו, לא יאמר: כך אמר אבא, אלא כך אמר אבא מרי, הריני כפרת משכבו. והני מילי תוך שנים עשר חדש, מכאן ואילך, אומר: זכרונו לברכה לחיי העולם הבא".

אולם בשו"ת שבות יעקב (ח"א סי' קסח) כתב שיש ענין וממליצים ליורשים לקיים את רצון אמם (כמובן, לגבי כספי הירושה). ואף כופים על היורשים ללכת לפני משורת הדין ולשמוע לרצון אמם. וראה עוד בשו"ת מהרש"ם (ח"ב סי' רכד).